

Cercetări filozofice asupra
esenței libertății umane

Friedrich Wilhelm Joseph Schelling s-a născut la 27 ianuarie 1775 în localitatea Leonberg, lângă Stuttgart. Între 1790 și 1795 a studiat la celebrul seminar Tübinger Stift, unde Hölderlin și Hegel i-au fost colegi de cameră. Între 1795 și 1798 a fost profesor particular la Stuttgart și la Leipzig. Apoi, sprijinit de Goethe, a început o răsunătoare și controversată carieră universitară. A predat filozofia la Jena (1798–1803), Würzburg (1803–1806), München (1806–1820), Erlangen (1820–1827), din nou München (1827–1841), Berlin (1841–1846). S-a stins din viață la 20 august 1854, la Bad Ragaz, în Elveția.

Operele principale: *Über die Möglichkeit einer Form der Philosophie überhaupt* (Despre posibilitatea unei forme a filozofiei în genere, 1794); *Vom Ich als Prinzip der Philosophie oder über das Unbedingte im menschlichen Wissen* (Despre Eu ca principiu al filozofiei sau despre necondiționat în cunoașterea umană, 1795); *Philosophische Briefe über Dogmatismus und Kritizismus* (Scrisori filozofice despre dogmatism și criticism, 1795/1796); *Abhandlungen zur Erläuterung des Idealismus der Wissenschaftslehre* (Disertații pentru lămurirea idealismului din Doctrina științei, 1797); *Ideen zu einer Philosophie der Natur* (Idei pentru o filozofie a naturii, 1796/1797); *Von der Weltseele* (Despre sufletul universal, 1798); *Erster Entwurf eines Systems der Naturphilosophie* (O primă schiță a unui sistem al filozofiei naturii, 1799); *System des transzendentalen Idealismus* (Sistemul idealismului transcendental, 1800; trad. rom. Editura Humanitas, 1995); *Darstellung meines Systems der Philosophie* (Expunerea sistemului meu filozofic, 1801); *Bruno oder über das göttliche und natürliche Prinzip der Dinge* (Bruno sau despre principiul divin și principiul natural al lucrurilor, 1802; trad. rom. Editura Humanitas, 1995); *Vorlesungen über die Methode des akademischen Studiums* (Prelegeri despre metoda studiului academic, 1803); *Darstellung des wahren Verhältnisses der Naturphilosophie zu der verbesserten Fichteschen Lehre* (Expunerea adevăratei relații dintre filozofia naturii și doctrina fichteeană îmbunătățită, 1806); *Über das Verhältnis der bildenden Künste zu der Natur* (Despre relația artelor plastice cu natura, 1807); *Philosophische Untersuchungen über das Wesen der menschlichen Freiheit* (Cercetări filozofice asupra esenței libertății umane, 1809).

Au apărut postum (1856–1861), în ediția în 14 volume îngrijită de fiul său, K.F.A. Schelling: *Philosophie der Kunst* (Filozofia artei), *Philosophie der Mythologie* (Filozofia mitologiei), *Philosophie der Offenbarung* (Filozofia revelației).

F.W.J. SCHELLING

Cercetări filozofice asupra
esenței libertății umane
și asupra chestiunilor legate de aceasta

Traducere din germană de
Paul-Gabriel Sandu

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Silviu Nicolae
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Ioana Vilcu
DTP: Florina Vasiliu

Tipărit la R.A. Monitorul Oficial

F.W.J. Schelling
*Philosophische Untersuchungen über das Wesen der menschlichen Freiheit
und die damit zusammenhängenden Gegenstände*

© HUMANITAS, 2011, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
SHELLING, FRIEDRICH WILHELM JOSEPH
Cercetări filozofice asupra esenței libertății umane
și asupra chestiunilor legate de aceasta / F.W.J. Schelling;
trad.: Paul-Gabriel Sandu. – București: Humanitas, 2011
ISBN 978-973-50-3226-5
I. Sandu, Paul-Gabriel (trad.)
123.1

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 021 311 23 30 / 0372 189 509

CERCETĂRI FILOZOFICE
ASUPRA ESENȚEI LIBERTĂȚII UMANE
ȘI ASUPRA CHESTIUNILOR
LEGATE DE ACEASTA

CUVÂNT ÎNAINTE¹

Autorul are de făcut doar câteva observații cu privire [333]
la acest tratat.

De vreme ce rațiunea, gândirea și cunoașterea sunt atribuite înainte de toate esenței naturii spirituale, opoziția dintre natură și spirit a fost pe drept cuvânt observată mai întâi din această perspectivă. Acest mod de abordare a problemei este suficient justificat de credința

1. Aceste considerații au constituit la origine un fragment din prefața volumului întâi din *Philosophische Schriften* / *Scrieri filozofice*, Landshut, 1809, acolo unde a apărut pentru prima oară acest tratat (n. ed. germ.) [antologia cuprindea, pe lângă *Cercetări filozofice...*, următoarele texte: *Vom Ich als Prinzip der Philosophie oder über das Unbedingte im menschlichen Wissen* / *Despre Eu ca principiu al filozofiei sau despre necondiționat în cunoașterea umană* (1795), *Philosophische Briefe über Dogmatismus und Kritizismus* / *Scrisori filozofice despre dogmatism și criticism* (1795/1796), *Abhandlungen zur Erläuterung des Idealismus der Wissenschaftlehre* / *Disertații pentru lămurirea idealismului din Doctrina științei* (1796/1797) și *Über das Verhältnis der bildenden Künste zu der Natur* / *Despre relația artelor plastice cu natura* (1807); n. tr.].

neclintită într-o rațiune pur umană, de convingerea că orice gândire și orice cunoaștere sunt pe deplin subiective, și că natura este cu desăvârșire lipsită de rațiune și de gândire, precum și de modul mecanic de reprezentare care domnește pretutindeni, în măsura în care până și acel dinamism care a fost reînviat de Kant s-a transformat din nou într-un mecanism de un grad mai înalt, nefiind în nici un caz recunoscut în identitatea sa cu spiritualul. Dar această rădăcină a opoziției a fost acum smulsă, iar asigurarea unei perspective mai îndreptățite poate fi lăsată fără grijă în seama progresului general către o cunoaștere mai bună.

Este timpul ca opoziția mai înaltă sau, mai degrabă, opoziția autentică – cea dintre necesitate și libertate – să iasă la lumină. Abia odată cu această opoziție nucleul cel mai intim al filozofiei ajunge în raza privirii.

Întrucât, după cea dintâi expunere generală a sistemului său (în *Zeitschrift für spekulative Physik*)* – a cărei continuare a fost din păcate împiedicată din cauza unor [334] împrejurări exterioare –, autorul s-a limitat numai la cercetări privitoare la filozofia naturii, și după ce prin

* Este vorba despre *Darstellung meines Systems der Philosophie / Expunerea sistemului meu filozofic*, publicat în 1801 (SW, IV, pp. 105–212). De această lucrare dorea Schelling – împotriva concepției lui Johann Gottlieb Fichte (1762–1814) – să lege originea adevăratei sale filozofii, socotind-o începutul elaborării sale sistematice (n. tr.).

studiul *Philosophie und Religion* / *Filozofie și religie** a fost făcut un prim pas – care, fără îndoială datorită expunerii deficiente, a rămas neclar –, tratatul de față este primul în care autorul prezintă cu convingere deplină conceptul său asupra părții ideale a filozofiei. Astfel, dacă acea dintâi expunere va fi avut o anume importanță, se impune ca autorul să îi așeze alături acest tratat care, potrivit naturii obiectului său, trebuie să conțină explicații mai temeinice cu privire la întregul sistemului decât toate expunerile parțiale de până acum.

Deși autorul nu s-a exprimat nicăieri altundeva cu privire la punctele principale – libertate a voinței, bine și rău, personitate [*Persönlichkeit*] etc. – care vor fi discutate în prezentul tratat (exceptând o singură lucrare, *Filozofie și religie*), acest aspect nu a împiedicat pe nimeni să-i atribuie în mod discreționar anumite păreri despre aceste chestiuni, unele chiar pe deplin neadecvate conținutului scrierii de față, după câte se pare pe deplin ignorate. Este de asemenea posibil ca nedoriții și pretenșii adepți, urmând, chipurile, principiile de bază ale autorului, să fi provocat multe deformări în privința acestor subiecte, ca și în privința altora.

Numai un sistem încheiat și stabilit ar putea avea, după câte se pare, adepți în adevăratul sens al cuvântului. Autorul nu a întemeiat nimic de acest fel până

* *Philosophie und Religion*, Cotta, Tübingen, 1804 (SW, VI, pp. 11–70) (n. tr.).

acum, ci a dat la iveală doar pagini dispartate ale unui asemenea sistem (iar acestea îndreptate cu precădere într-o singură direcție, respectiv într-o direcție polemică). De aceea, și-a considerat scrierile fragmente ale unui întreg, ale căror corelații reclamă, pentru a putea fi sesizate, un dar mai fin al observației decât cel care se găsește de obicei la adepții nedorți și o bunăvoință mai mare decât cea care poate fi întâlnită printre opozanți. Singura expunere științifică a sistemului său – de vreme ce nu a fost desăvârșită – a rămas neînțeleasă de nimeni, sau de aproape nimeni, potrivit adevăratei ei intenții. Și totuși, imediat după apariția acestui fragment au început calomnierea și falsificarea, pe de o parte, și clarificarea, prelucrarea și „traducerea“, pe de altă parte, dintre care cele într-o limbă, chipurile, mai strălucită (întrucât se înstăpânise totodată peste minți [335] un delir poetic pe deplin nestăvilite) au fost de cel mai prost soi. Acum se pare că au venit din nou vremuri mai prielnice. Se caută iarăși ceea ce este fidel, sânguincios, profund. Deșertăciunea celor care s-au împăunat cu sentințele noii filozofii precum eroii teatrului francez, sau a celor care au gesticulat precum saltimbancii, începe să fie recunoscută drept ceea ce este. În același timp, ceilalți, cei care au psalmodiat pe toate drumurile, de parcă ar fi ținut isonul unei flașnete, noutățile surprinse în treacăt, au stârnit până la urmă o silă într-atât de generală, încât în curând vor rămâne fără audiență; mai ales dacă unii critici – de altfel, deloc răuvoitori – vor

înceta să spună despre fiecare ininteligibilă rapsodie în care sunt puse laolaltă câteva fraze ale vreunui scriitor cunoscut că ar fi alcătuită după principiile de bază ale autorului. Aceștia ar face mai bine tratând orice scriitor de acest fel ca pe unul original – ceea ce, până la urmă, fiecare vrea să fie, și așa cum, într-un anumit sens, mulți dintre ei chiar sunt.

Fie astfel ca acest tratat să servească la eliminarea numeroaselor prejudecăți, pe de o parte, și a vorbăriei dezlănate și facile, pe de alta.

În cele din urmă, ne dorim ca persoanele care l-au atacat din prejudecată, în mod deschis sau pe ascuns, pe autor să-și prezinte opinia la fel de direct ca în acest tratat. Dacă stăpânirea deplină a unui subiect face cu puțință cultivarea liberă și ingenioasă a acestuia, atunci șlefuirea artificială a polemicii nu poate fi în nici un caz forma autentică a filozofiei. Dar și mai tare ne dorim ca spiritul unui efort general să se consolideze tot mai mult, iar spiritul sectar, în prea dese rânduri precumpănit printre germani, să nu împiedice dobândirea unei cunoașteri și a unei perspective a căror desăvârșită cultivare a fost dintotdeauna menită germanilor și care nu a fost poate nicioare mai aproape de ei decât acum.

München, 31 martie 1809

F.W.J. Schelling

O cercetare filozofică asupra esenței libertății umane [336] poate aborda, pe de o parte, conceptul riguros de libertate, în măsura în care certitudinea libertății, oricât de nemijlocit ar fi sentimentul acesteia întipărit în fiecare individ, nu se află totuși într-o așa măsură la suprafață încât, pentru a-i da o expresie verbală, să nu mai fie nevoie de o claritate și o profunzime mai mari decât cele obișnuite; pe de altă parte, ele pot discuta raportul dintre acest concept cu întregul unei viziuni științifice asupra lumii. Însă, de vreme ce nici un concept nu poate fi definit în mod separat, și numai indicarea raporturilor sale cu întregul îi conferă deplinătatea științifică ultimă – așa cum e necesar să fie în mod special cazul conceptului de libertate, care, dacă are într-adevăr realitate, nu poate fi un concept subordonat sau subsidiar, ci trebuie să constituie unul dintre punctele centrale dominante ale sistemului –, cele două părți ale cercetării, aici, ca și pretutindeni, coincid. Potrivit unui vechi, însă nicidecum uitat dicton, conceptul de libertate ar trebui să fie pe deplin incompatibil cu sistemul, și orice

filozofie care aspiră la unitate și la totalitate ar conduce la negarea libertății. Nu este ușor să argumentezi împotriva afirmațiilor de acest gen; căci cine știe ce fel de reprezentări limitative au fost deja asimilate cuvântului „sistem“, astfel încât se enunță ceva foarte adevărat, dar deopotrivă lipsit de importanță. Sau, dacă se susține că noțiunea de libertate se opune ca atare și în sine conceptului de sistem, atunci este interesant că – de vreme ce libertatea individuală se află de bună seamă într-o corelație cu lumea în întregul ei (indiferent că aceasta este concepută într-o manieră realistă sau într-una idealistă) – trebuie să existe în mod necesar, măcar în intelectul divin, un fel de sistem cu care libertatea să fie compatibilă. A susține, într-o manieră generală, că acest sistem nu ar putea fi niciodată adus la lumină de către intelectul uman înseamnă de fapt a nu susține nimic, de vreme ce, în funcție de cum este înțeleasă, afirmația poate fi adevărată sau falsă. Depinde de determinația principiului prin care omul cunoaște în genere; iar ceea ce Sextus spune cu privire la Empedocle ar trebui aplicat deopotrivă asumției unei astfel de cunoașteri: învățatul și ignorantul își pot imagina că ea izvorăște din fanfaronadă și din aroganță, calități care trebuie să fie străine oricui s-a îndeletnicit, fie și numai fugitiv, cu filozofia; însă cel care pornește de la teoria despre natură și știe că exista o foarte veche învățătură potrivit căreia asemănătorul este recunoscut de asemănător (învățătură care se pare că vine de la Pitagora, dar care este întâlnită

la Platon, și care a fost cu mult mai devreme enunțată de Empedocle) va înțelege că filozoful revendică o asemenea cunoaștere (divină) pentru că el este singurul care, păstrându-și mintea pură și neîntunecată de rău, poate să cuprindă cu Zeul din sine Zeul din afara sa.¹ Numai pentru aceia care sunt împotriva științei este ceva firesc să înțeleagă prin aceasta un fel de cunoaștere care, precum geometria obișnuită, e pe deplin abstractă și lipsită de viață. Mai succintă și mai radicală ar fi negarea sistemului chiar în voința sau în intelectul ființei originare [*Urwesen*], susținând că nu există nimic altceva decât voințe individuale, care se determină fiecare pentru sine ca propriul centru, sau, potrivit unei expresii fichteene, fiind substanța absolută a fiecărui Eu. Rațiunea care tinde spre unitate, ca și afectul care tinde spre libertate și personitate [*Persönlichkeit*] sunt totuși întotdeauna respinse printr-o hotărâre suverană care durează o vreme, apoi se năruie. Astfel, doctrina fichteeană a trebuit să facă dovada recunoașterii unității, chiar dacă numai în forma meschină a unei ordini morale a lumii, recunoaștere prin care a căzut imediat în contradicții și afirmații inacceptabile. Se vedește astfel că, oricât s-ar încerca susținerea acestei teze [a incompatibilității], dintr-un punct de vedere pur istoric, adică din perspectiva sistemelor de până acum (întrucât nu am găsit nicăieri temeuri care

1. Sext. Empir., *Adv. Grammaticos*, cartea I, cap. 13, p. 283, ed. Fabricius [Schelling citează aici textual din Sextus Empiricus, *Adversus Mathematicos*, I, 303; n. tr.].

să ia naștere din însăși esența rațiunii și a cunoașterii), raportul conceptului de libertate cu întreaga viziune asupra lumii va rămâne poate întotdeauna obiectul unei sarcini necesare, fără de a cărei rezolvare conceptul de libertate va fi unul precar, iar filozofia, complet lipsită de valoare. Căci numai această sarcină deosebită este resortul oricărei aspirații către cunoaștere, de la cele mai modeste până la cele mai înalte; în lipsa contradicției dintre libertate și necesitate nu doar filozofia, ci și fiecare voință mai înaltă a spiritului s-ar scufunda în moartea ce este proprie acelor științe în care contradicția nu are nici o aplicare. A te retrage din dispută prin renegarea rațiunii se vedește a semăna mai mult unei fugi decât unei victorii.* Altcineva ar putea fi însă la fel de îndreptățit să întoarcă spatele libertății, pentru a se arunca în brațele rațiunii și necesității, fără a avea, de-o parte sau de alta, vreun motiv pentru triumf.

Această opinie a fost mai limpede exprimată în fraza următoare: singurul sistem posibil al rațiunii este pan-teismul, însă acesta este în mod inevitabil un fatalism¹.

* Probabil că aici este vizat în principal Friedrich Heinrich Jacobi (1743–1819), care vorbea în *Über die Lehre des Spinoza in Briefen an den Herrn Moses Mendelssohn* / *Despre doctrina lui Spinoza în scrisori către domnul Moses Mendelssohn* despre „a întoarce spatele întregii filozofii“ (n. tr.).

[338] 1. Afirmații din vechime de acest fel sunt bine cunoscute. Lăsăm deschisă întrebarea dacă formularea lui Fr. Schlegel din lucrarea sa *Über die Sprache und Weisheit der Indier* / *Despre*